

голова ХГБ, замісник голови Харківського товариства грамотності й громадські діячі. Окрім того, було прислано кілька вітальних телеграм.

Вивчення періоду від зародження концепції до фактичного відкриття першого з філіалів Харківської громадської бібліотеки розкрило значущий внесок ключових особистостей та колективних зусиль у розвиток культурного й освітнього середовища міста.

В. Седих

ЖИТТЯ І ДОЛЯ Б. О. БОРОВИЧА: ДО 140-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО БІБЛІОТЕКОЗНАВЦЯ

V. Siedykh

LIFE AND FATE OF B. O. BOROVYCH: TO THE 140TH ANNIVERSARY OF THE BIRTHDAY OF AN OUTSTANDING UKRAINIAN LIBRARIAN

У листопаді 2023 р. виповнюється 140 років з дня народження Бориса Осиповича Боровича (1883–1938). Це ім'я вийшло з забуття з моменту відродження незалежності України у 1991 р., але якоїсь системності у дослідженні його життя і творчості не було. Отже, настав час, щоб всебічно розкрити його здобутки та вчинки, які припали на одну з найтрагічніших сторінок нашої історії (1910-і–1930-і рр.). У 2023 р. Кабінет бібліотекознавства імені Л. Б. Хавкіної ХНДБ імені В. Г. Короленка розпочав відповідний науковий проект. У час рашистської навали такі розвідки надають можливість пишатися незламним духом, досягненнями, талантом наших співвітчизників, що живлять віру в нашу перемогу.

Ким він був? Одесит без вищої освіти, який усе життя вчився, самовдосконалювався і духовно, і фізично, знань та навичок якого вистачило на різноманітні види діяльності (діловод, бібліотекар, журналіст, вихователь тощо). Та головне — це була людина не байдужа, яка гостро сприймала несправедливість, злидні, гнітючу духовну задуху, невинні страждання людей і особливо дітей, палко хотіла змін за допомогою мирної політичної і просвітницької діяльності. Борович став членом соціал-демократичної партії (меншовиків), перебував під наглядом поліції, був висланий до м. Могилів-Подільського (1914–1915 рр.). В Одесі у 1912 р. разом з однодумцями організував дитячий клуб, де був керівником-педагогом. Вони хотіли, аби діти з бідних родин одеської околиці були залучені до звичайних дитячих радощів, були б відірвані від негативного впливу вулиці. Експеримент виявився вдалим.

Вжитий нами топонім був не випадковим, оскільки у 1916 р. Борович переїжджає до Харкова, де продовжує звичну для себе діяльність, поступово зосереджуючись на бібліотечній роботі, стає з часом відомим бібліотекознавцем, яскравим представником харківської науково-бібліотечної школи. Цікаво, що рамки його наукових інтересів були ширшими. По-сучасному, його можна іменувати документознавцем, культурологом, менеджером соціально-культурної сфери, зокрема видавничої діяльності. Зокрема, з 1917 р. по 1929 р. він очолював культурно-просвітницьку організацію «Труд», у складі якої діяли видавництво, книжковий склад і крамниця.

Успішність Б. Боровича як бібліотекознавця була зумовлена його органічним зв'язком з бібліотечно-бібліографічною практикою. З 1920–1932 рр. він обіймав посаду завідувача консультаційно-довідкового відділу Харківської громадської бібліотеки (нині ХДНБ імені В. Г. Короленка). Безліч проблем, з якими він стикався, стимулювали його дослідницьку діяльність. Його перші книжки — практичні посібники висвітлювали загальні бібліотечні технології. Вони відрізнялися від подібних видань чіткістю, лаконічністю, доступністю, ґрунтувалися на власному досвіді й рекомендаціях. Найвідомішим з них були «Організація і ведення невеликих бібліотек» (Харків, 1918) та «Шляхи зближення книги з читачем» (Харків, 1922).

Але справжнє визнання науковців, його сучасників, викликали праці з предметизації та організації предметних каталогів. Вони здобули йому знаність і повагу в колишньому СРСР. За ними публічні, наукові бібліотеки розпочинають створювати нові для вітчизняної практики предметні каталоги (ПК), які на той час поширюються в США і Західній Європі. Фахівці, науковці його не тільки підтримують, а й критикують, а діяч палко дискутує з ними. Харків неофіційно стає центром науково-дослідницької роботи з ПК. Одночасно Борович співпрацює з Всенародною бібліотекою України, Українською книжковою палатою, Всеукраїнським інститутом комуністичної освіти (у складі якого діє бібліотечний факультет), редакціями фахових видань, Українським інститутом книгознавства (УНІК). Зокрема, він стає членом Каталогіграфічної комісії Всеукраїнської Академії наук (ВУАН); Н. Фрідьева, завідувачка кафедри бібліотекознавства, запрошує його на роботу як досвідченого фахівця і педагога; редакція найавторитетнішого журналу «Бібліотечні вісті» пропонує йому постійне співробітництво; разом з М. Годкевичем, директором Української книжкової палати, вони обговорюють можливості оптимізації централізованої каталогізації. Здавалося, не існувало на той час проблем, які залишили б його байдужим. Рівень, широта професійної компетентності вченого були необмежені.

Політичний терор як атрибут радянської влади став особливо нестерпним з кінця 1920-х рр. Звісно, що він посилювався й досягнув апогея в 1937 р. Особливо жорстоким він був у гуманітарній сфері, яка відповідала за ідеологію. Бібліотекознавці тих часів поділялися на два табори, у яких по-різному ставилися до принципу партійності в бібліотечній роботі. Представники народно-демократичного спрямування, не заперечуючи політичну пропаганду, тим не менш уважали бібліотеки носіями загальнолюдських цінностей. Їхні опоненти-партійці вбачали в книгозбірні знаряддя комуністичного виховання. Отже, науковців, як-от Б. О. Боровича, Л. Б. Хавкіну, К. І. Рубинського тощо, критикували за помилкові погляди, а з початку 1930-х рр. відверто кваліфікували як ворогів, закликали їх покаятися, та Борович відмовився. Почалися репресії.

Він був позбавлений постійного місця роботи, нормального життєзабезпечення, перестав писати про бібліотечну справу, нервував, що було для нього не властиво. Знову був заарештований у 1937 р. (вперше у 1921 р.). У чекістській буцегарні поведив себе мужньо, навіть геройськи. У 1938 р. його розстріляли за вироком «трійки». Десятиліттями замовчуваний, у 1990-і рр. реабілітований. Наше завдання — повністю відтворити його життєвий шлях, творчий спадок, об'єктивно поцінувати.